

ЦИВІЛІСТИКА

ДІДЕНКО Л. В.,

д.ю.н., доцент,
професор кафедри цивільного
та господарського права і процесу
(Міжнародний гуманітарний
університет)

УДК: 347.91(477):621.39

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.2.6>**ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ
У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ НІМЕЧЧИНИ**

Стрімкий розвиток інформаційних технологій за останнє десятиліття і пов'язане з цим переміщення частини комерційного обороту в мережу Інтернет закономірно викликають появу великої кількості процесуальних питань. Так, можливості електронного волевиявлення в мережі Інтернет, укладення угод в електронній формі тісно пов'язані з питаннями їх дійсності. У свою чергу, формалізована судова процедура цивільного процесу, що носить переважно письмовий характер, також не повинна залишатися осторонь від прискороного ділового обороту і існуючих сучасних технологій. Все зростаюча кількість справ підвищення навантаження на суддів не можуть і не повинні вирішуватися тільки збільшенням кількості суддів, працівників апарату суду. Такий підхід мало ефективний і пов'язаний із серйозними витратами для держави. Використання інформаційних технологій в судочинстві може істотно знизити навантаження на суддів, фінансові витрати, підвищити привабливість судових органів як сучасної і оснащеної гілки влади в очах народу.

В даний час крім Німеччини судові реформи, основною ідеєю яких виступає впровадження сучасних методів розгляду цивільних справ, проводяться в Англії, Італії, Канаді, Латвії, Литві, США та інше. З точки зору українського судочинства, необхідність розвитку інформаційних технологій і прагнення України відповідати світовим стандартам в сфері судочинства стали однією з причин прийняття Судової реформи в Україні у 2014 році. Так, одним із пріоритетних напрямків розвитку судової системи України в світлі зазначеної Судової реформи вважається впровадження автоматизованих систем у діяльність органів судочинства. Цілями впровадження автоматизованих систем називаються значне скорочення термінів розгляду судових справ і спорів, скорочення кількості незавершених справ і випадків втрати документації, забезпечення зручного та швидкого доступу до інформації та правосуддя.

***Ключові слова:** електронна форма, комунікації в судочинстві, учасники судочинства, суд, електронний правовий документообіг, цивільний процес, електронні знаки, інформаційні технології, електронний цифровий підпис.*

Didenko L. V. Use of information communications in civil judiciary of Germany

The rapid development of information technology over the past decade and the associated movement of part of the commercial turnover to the Internet naturally cause a large number of procedural issues. Thus, the possibilities

of electronic expression of will on the Internet, the conclusion of agreements in electronic form are closely related to issues of their validity. In turn, the formalized litigation of civil proceedings, which is mostly in writing, should also not be left out of the accelerated business turnover and existing modern technologies. The growing number of cases of increasing the workload of judges cannot and should not be solved only by increasing the number of judges, court staff. This approach is ineffective and involves significant costs for the state. The use of information technology in the judiciary can significantly reduce the burden on judges, financial costs, increase the attractiveness of the judiciary as a modern and equipped branch of government in the eyes of the people.

Currently, in addition to Germany, judicial reforms, the main idea of which is the introduction of modern methods of civil proceedings, are being carried out in England, Italy, Canada, Latvia, Lithuania, the United States and others. From the point of view of the Ukrainian judiciary, the need to develop information technology and Ukraine's desire to meet international standards in the field of justice became one of the reasons for the adoption of Judicial Reform in Ukraine in 2014. Thus, one of the priority areas of development of the judicial system of Ukraine in the light of this Judicial reform is the introduction of automated systems in the activities of the judiciary. The goals of implementing automated systems are to significantly reduce the time of litigation and disputes, reduce the number of pending cases and cases of loss of documentation, provide convenient and fast access to information and justice.

Key words: *electronic form, communications in court proceedings, participants in court proceedings, court, electronic legal document circulation, civil process, electronic signs, information technologies, electronic digital signature.*

Динамічний розвиток мережі Інтернет і визнання її широких комунікаційних можливостей в діловому обороті призвело до того, що німецький законодавець, органи юстиції та адвокатура виявилися на «інформаційної магістралі» і включилися в її роботу шляхом введення системи електронного правового документообігу [8]. Під системою електронного правового документообігу в німецькій науковій літературі прийнято розуміти надійний, дійсний з правової точки зору обмін електронними документами між адвокатами, громадянами, державними установами та судами [1]. Подібна система покликана розширити ті можливості, як існували до неї, а саме паперовий документообіг. Правовими основами введення системи електронного правового документообігу були такі нормативні акти: Закон від 16 травня 2001 року «Про електронні підписи» [3], Розпорядження Федерального уряду від 16 листопада 2001 року «Про електронний підпис» [9], Закон від 25 червня 2001 г. «Про реформування порядку доставки документів» [5], Закон від 12 липня 2001 року «Про адаптації встановленої процесуальної форми» [4], Закон від 1 квітня 2005 року «Про використання електронних форм комунікації в судочинстві» [2]. Зазначені нормативні акти містять правові основи як для подачі в суд електронних документів, так і для судової доставки таких документів.

Серед названих нормативних актів саме Законом від 1 квітня 2005 року «Про використання електронних форм комунікації в судочинстві» в якості основної мети його прийняття було названо введення повністю електронної комунікації і системи документообігу між учасниками судочинства [7]. Таким чином, мова йде не тільки про введення повністю електронної комунікації між судом і учасниками судочинства, а й про введення такої системи документообігу в самих судах. В основі концепції названого Закону насамперед лежить раціональний підхід, оскільки повністю електронний правовий документообіг швидше і дешевше стандартного (паперового). Закон «Про використання електронних форм комунікації в судочинстві» забезпечив у сфері електронного правового документообігу необхідне правове регулювання для подачі електронних документів до суду, обробки цих документів

всередині суду (включаючи можливість ведення справи в електронній формі), а також для винесення рішення в електронній формі та його подальшої доставки.

Довгий час звернення до суду в Німеччині являло собою витратний за часом і з матеріального боку процес підготовки і пересилання поштою або на поштову скриньку суду письмових процесуальних документів. Однак часи, коли сторона або адвокат готували процесуальні документи вручну або з використанням копіювального паперу, давно пройшли. На сьогоднішній день немає жодного адвоката, податкового консультанта, нотаріуса в Німеччині, які в своїй діяльності для підготовки документів не використовували б персональний комп'ютер. При цьому, використання комп'ютера не обмежується функціями «друкарської машинки» – шляхом використання адвокатом, податковим консультантом, нотаріусом електронного підпису досягається можливість отримувачу електронного документа відстежувати наступні зміни в документі, а також точно встановлювати автора електронного документа.

Стадією, що передусе широкому впровадженню електронного правового документообігу в цивільний процес Німеччині, можна назвати використання факсу. Німецький законодавець не вважав за необхідне комунікацію між судами та учасниками процесу за допомогою факсимільних повідомлень охоплювати правовим регулюванням, передавши тим самим вирішення цього питання судовій практиці[7]. Тут уперше в німецькій процесуальній науці і практиці постало питання переосмислення значення письмових документів, що були за часів прийняття Цивільного процесуального укладення Німеччини (далі – ЦПУ Німеччини), а саме в ХІХ столітті воно було єдиною основою всього діловодства того часу. Концепція Цивільного процесуального укладення базувалася на паперових носіях та обов'язковості волевиявлення, зробленого на такому носії за допомогою письмових знаків, що набувало юридичну силу при наявності власноручного підпису. Дані паперові носії в незмінному вигляді передавалися одержувачу, від чого залежала також і дійсність волевиявлення, яке міститься в них. При використанні факсу, як і в випадку з телеграмою, відбувається перехід від передачі паперових носіїв до передачі відомостей. У випадку з факсом така передача відбувається автоматично, а при відправці телеграм – вручну, шляхом перетворення тексту в придатні для передачі електронні знаки, які при отриманні перетворюються назад у текст.

В останньому випадку можна спостерігати деяку схожість із процесом передачі тексту по телефону, коли відправник читає текст, а одержувач записує за ним на паперовий носій. Виникаючи при цьому ризики досить очевидні: так, при поганій передачі деякі слова можуть не дійти до одержувача, деякі частини тексту можуть бути навмисне не записані одержувачем, відправник може спотворити текст при його прочитанні. Виходячи із цього, передане шляхом усного прочитання волевиявлення в цивільному процесі Німеччини традиційно має дуже обмежене процесуальне значення[8]. При передачі тексту по факсу сам процес передачі відбувається в автоматичному режимі, технічні пристрої стежать за тим, щоб все було передано; в іншому випадку пристроєм передається сигнал про помилку. У цьому процесі передачі зникає значимість як паперового матеріального носія, так і зафіксованих на ньому шляхом письмових знаків волевиявлень. Однак слід зазначити, що довгий час в літературі існувала помилкова думка з приводу того, що як для відправника, так і для одержувача при роздрукуванні переданого документа важливе значення представляє саме паперовий носій.

У міру розвитку інформаційних технологій, а саме з появою комп'ютерного факсу, помилковість таких уявлень стала очевидною. При відправці комп'ютерного факсу взагалі відпадає необхідність використання відправником або одержувачем паперових носіїв, передача відбувається в реальному часі безпосередньо з комп'ютера відправника на комп'ютер одержувача. Власноручний підпис відправника в такому випадку виступає як не що інше, як графічний об'єкт для передачі. Саме в зв'язку з викладеним, догматичний підхід про необхідність наявності на документі оригінального власноручного підпису і суперечки про поняття «оригінальності» втратили своє значення.

5 квітня 2000 р загальним сенатом Федерального Верховного суду Німеччини було прийнято новаторське за своєю суттю рішення про визнання процесуального значення

комп'ютерного факса[6]. Із набранням чинності 1 квітня 2005 р новою редакції абз. 5 § 317 ЦПУ Німеччини на законодавчому рівні була схвалена і закріплена позиція, що знайшла своє відображення в вищевказаному рішенні Федерального Верховного суду Німеччини. Відповідно до абз. 5 § 317 ЦПУ Німеччини офіційні копії, копії судового рішення і виписки, наявні в паперовій формі, можуть видаватися з використанням факсимільних засобів зв'язку, при цьому факсимільна копія повинна мати підпис службовця канцелярії суду і печатку суду. Втім, на сьогоднішній день у цивільному процесі Німеччини переважно використовуються електронні документи, підписані електронним підписом.

Прийнято виділяти два основних способи подачі заяв в електронній формі:

- завантаження на електронну поштову скриньку суду;
- відправка по електронній пошті.

На відміну від звичайного способу подачі заяв на паперових носіях, при подачі заяв в електронній формі можливе надання копій в кількості, необхідній для доставки (абз. 5 § 253 ЦПУ Німеччини). У ситуаціях, коли виникає необхідність доставки заяв у письмовій формі, суд повинен самостійно виготовити копії заяви в електронній формі (роздрукувати документ)[7]. Крім Федерального Верховного суду Німеччини і Федерального конституційного суду, більшість судів земель також мають свою електронну поштову скриньку, вхід на яку надається після процедури реєстрації, при введенні імені та пароля. Оскільки процедура відправки носить технічний характер, то на практиці заяви в електронній формі, підписані електронним підписом адвоката, відправляються іншими працівниками кантори.

Як приклад роботи електронної поштової скриньки суду можна розглянути принципи роботи Інтернет-порталу (чинного на території Федеральної землі Бранденбург), який надає можливість завантаження заяв в електронній формі з сайту порталу, а також містить посилання на електронні поштові скриньки конкретних судів. Сама процедура роботи поштової скриньки, з точки зору звичайного учасника судочинства, виглядає наступним чином. На вищевказаному сайті подано доступну інформацію як стати користувачем інтернет-порталу, ввівши реєстраційні дані: ім'я та прізвище, вчений ступінь (якщо є), адреса електронної пошти, обране ім'я користувача і пароль, а також номер стільникового телефону, на який протягом хвилини після реєстрації буде відправлений код для активації облікового запису користувача. Після проходження процедури реєстрації учасник судочинства – користувач може на домашньому комп'ютері за допомогою програми Microsoft Word або аналогічних програмних продуктів створювати текстові файли – заяви для подальшого завантаження на сайті інтернет-порталу. Завантаження з використанням протоколу SSL відбувається після вибору з робочого вікна Інтернет-порталу учасником судочинства – користувачем (шляхом натискання кнопки «огляд») потрібного файлу на жорсткому диску свого персонального комп'ютера. Після натискання кнопки «відправити» учаснику судочинства – користувачеві на вказану при реєстрації поштову скриньку приходять повідомлення про доставку з точним зазначенням часу її здійснення. Правовою основою роботи даного Інтернет-порталу виступає Постанова Міністерства юстиції Федеральної землі Бранденбург від 14 грудня 2006 року «Про електронний правовому документообіг в землі Бранденбург». Даною постановою закріплюються способи відправки заяв в електронній формі, які допускаються формати таких документів, а також необхідність підписання їх кваліфікованим електронним підписом. Однак не всі суди Німеччини працюють з електронними поштовими скриньками, деякі з них обрали інший спосіб подачі заяв в електронній формі, а саме відправку по електронній пошті[7]. У цьому випадку заява в електронній формі, підписана електронним підписом, пересилається звичайною електронною поштою на поштову скриньку суду у вигляді додатку до листа. Для відправки заяв таким способом не потрібно використання якогось спеціального програмного забезпечення, за винятком програмних продуктів для електронних підписів[1].

Висновки. Отже, розглянувши можливість використання електронного правового документообігу між учасниками судочинства Німеччини, можемо зазначити, що цей процес був довготривалим та виваженим. І саме це дало можливість учасникам цивільного судочинства

чинства Німеччини використовувати як письмову форму, поштову скриньку, факс, а також електронну форму документів, що, беззаперечно впливає на якість та доступ до правосуддя всіх, кому це необхідно.

Список використаних джерел:

1. Degen T.A., Mahnen und Klagen per E-Mail – Rechtlicher Rahmen und digitale Kluft bei Justiz und Anwaltschaft, NJW 2008, 1473
2. Gesetz über die Verwendung elektronischer Kommunikationsformen in der Justiz (Justizkommunikationsgesetz – JKomG) vom 22.03.2005
3. Gesetz über Rahmenbedingungen für elektronische Signaturen vom 16.5.2001. BGBl. I.S. 876
4. Gesetz zur Anpassung der Formvorschriften des Privatrechts und anderer Vorschriften an den modernen Rechtsgeschäftsverkehr vom 13.07.2001
5. Gesetz zur Reform des Verfahrens bei Zustellungen im gerichtlichen Verfahren (Zustellungsreformgesetz – ZustRG) vom 25.06.2001
6. GmS-OGB 1/98. BGHZ 144. S. 160-165; NJW.2000. S.2000
7. Hrsg. v. Uwe J. Scherf, Hans-Peter Schmieszek u. Wolfram Viefhues. Elektronischer Rechtsverkehr. 2006
8. Kobler, R. eJustice: Vom langen Weg in die digitale Zukunft der Justiz. NJW. 2006
9. Verordnung zur elektronischen signatur vom 16.11.2001. BGBl. I.S.1206

